

Öreg Mircea, az országgyarapító és fiai*

Az égi jelenségekből – jelesen egy napfogyatkozásból – jósoló szerb kézirat jól tükrözi azt a korszellemet, amely az oszmán fenyegetettség miatt uralkodóvá vált tájainkon. A jóslat retrospektív jellegű, mert a megtörtént fejlemények ismeretében fogant. De benne van a lényeg: a történelem és magyarázata. A világ teremtésétől számított „6894 [1386]. esztendő januárjában elsötétült az ég, az első nap délutánjának negyedik órájában, Szent László napján, amikor az égen a csillagok szokatlan fénnel jelentek meg, mint tüzes és véres látomás fájdalmat, betegséget és vérontást jelezvén, amit az istentelen és bűneink miatt Isten által ellenünk küldött török elkövetett; és még fog; vér ontatott Rigómezőn és Havaselvén, a Duna partján Nikápolynál, amikor a magyarokkal harcoltak, és Rigómezőn a szerbekkel és urukkal, az örökemlékezetű, Krisztus szerető, szent Lázár kenézzel, aztán a havaselviakkal és urukkal Mircea vajdával, majd a magyarokkal, akik ura Zsigmond kenéz volt. És ezeket az izmaeliták mind leverték a bűneink miatt.”¹ Az oszmánok tehát Isten büntetése. Általános vélekedés az egész középkorban és még utána is. Minden Isten akarata, és mivel Isten jóságos, a büntetés oka az ember, aki nem engedelmeskedik az Ő parancsainak, mindenekelőtt a tízparancsolatnak. Viszont mégis az állítólag sok törvénytelen gyermeket hátrahagyó Mircea vajda volt az, aki éveken keresztül ellenállt az oszmán hódítóknak, és egyik kiváló román történész szerint „ebben rejlik egyedüli jelentősége történelmünkben”²

Valójában Havaselve önmagában nem jelentett komoly erőt, de annál értékesebb szövetséges vagy veszélyesebb ellenség lehetett a keresztény államok és az oszmán birodalom összecsapásában. Ezt érzékelteti Öreg Mir-

---

* A munka az ELTE BTK Román Filológiai Tanszék műhelyében készült a 128/151 sz. NKFI-pályázat keretében.

1 *Stari srpski rodoslovi i letopisi*. Szerk. Ljubomir Stojanović. Sr. Karlovci, 1927, vö. 214–215.; Panaitescu, P. P.: *Mircea cel Bătrân*. Editura Casa Școalelor, București, 1944, 187. Köszönöm Zoltán Andrásnak a helyes fordítást.

2 Panaitescu: i. m. 140.

csa, azaz Mircea cel Bătrân uralkodása. Az öreg jelző azonban hajdan nem az életkorra utalt, hanem arra, hogy időben megelőzte a hasonló nevű 16. századi Mircsát, aki a Pásztor ragadványnevet kapta (Mircea Ciobanul).³ Ő a legnagyobb havaselyi uralkodó. Majdnem negyedszázadon keresztül gyakorolta a hatalmat. 1355-ben született és 1386–1395-ban, majd 1397–1418-ban uralkodott. Nála hosszabb ideig csak a moldvai Nagy István ült a trónon, 47 esztendő, a rekordot pedig Hohenzollern Károly (1866–1914) érte el a maga 48 uralkodási évével. Mircsának mégis kijár a nagy jelző, mert jó hadvezér volt és jó gazda, mindezek eredményeképpen pedig ő volt az a havaselyi vajda, akinek hatalma több területre terjedt ki, mint elődjei és utódjai fennhatósága. Az ő uralkodói címe is a leglátványosabb: „*Эн, Јо [Јоан = Јанос] Мирча nagy vajда és Havaselve egész országának és a hegyeken túli részek egyeduralkodója, még a tatár részek felé is, Omlás és Fogaras hercege, Szörény bánágának és egész Podunavia mindkét vidékének az ura és még a Fekete-tengerig és Szilisztria várának egyeduralkodója.*” Azaz: *Азъ, Іу Мирча великын боевода и самодръжавын господинъ въсен земли Уггровлахїинскои и запаининским, евеже и къ Татарским странам и Амлашъ и Фаграшъ херцег и Саверинскомъ Банствѣ господинъ и вѣа пола по въсемъ Подунавїѣ, даже и до Великааго Мурѣ и Дръстѣ градѣ самодръжавецъ.*

Mircsa általában rövidebb címmel élt, ezt a hosszabbat akkor használta, ha hatalmának súlyát külön ki akarta emelni.⁴ Ez a hosszú forma pedig sok találgatásra adott alkalmat, annál is inkább, mert gondosan kétértelmű, hiszen nemcsak az uralkodó tényleges hatalma alá eső területeket jelölte, hanem az uralkodó területi igényeit is kifejezésre juttatta. A hegyeken túli területek azonosak a magyar királytól hűbérként birtokolt Omlás és Fogaras vidékével. Itt uralkodóként járt el. Birtokadományokat tehetett bojárjai javára, és ezek hozták be magukkal a cigányrabszolgaság intézményét, mert egyébként Magyarországon a cigányok is a királyi népek sorába tartoztak. Mircsa birtokadományai örökre szóltak, azok tiszteletben tartására utódjait is kemény átokformulával kötelezte. Például egy 1400-ból származó fogarasi adományozó oklevél 18. századi magyar fordításában ez áll: „... ha valaki lészen holtom után vajda az országban és Fogaras vidékén, az én nemzetségemből, avagy máséből, vagy magyarországi nemzetségből való, ha az én adományomat megtartja és oltalmazza, azt az Isten is oltalmazza meg, valaki pedig meg nem oltalmazza és meg nem tartja, azt az Isten is ne oltalmazza meg, hanem Judással és Ariussal az mulhatlan világban, és a zsidókkal legyen annak része, az kikkel azt kiáltattak, hogy a Christus-

³ Panaitescu: i. m. 41.

⁴ Coman, Marian: *Putere și teritoriu*. Polirom, Iași, 2013, 162.

nak vérét mireánk vesszük és a mi maradékunkra”⁵ Ebben az oklevélben még a hűbéri viszonyt sem említette: „Én a Krisztus Istentől méltóztatott egyedül bírálkodó keresztényi ura, nagyságos Mirtze vajda, Isten kegyelemességéből egész Havasalföldének vajdának, az ki bírálkodom egész az Dunáig, és az havason által Fogaras vidékén az Oltig.” Ebben a címzésben világos, hogy mit jelentettek a hegyeken túli területek, viszont szó sincs a dunai vidékekről és tatár részekről. Ez utóbbiak egyértelműen a Dnyeszteren túli tatár kánságot jelentették, Mircsa uralkodói címében a „felé” a terjeszkedés irányára utal. A havaselvi vajda uralma elvben a Tatros folyóig nyúlt, Brăila és Kilia Havaselvéhez tartozott, de valójában a vajdai hatalom annyira gyenge volt, hogy a vajda alig tett egy-két adományt a határvidéken, és maga a határ még a 16. század végén sem rögzült.⁶ Viszont Mircsa Dobrudzsát át is vette, és ennek megfelelően így nevezte magát: Dobrodicius földjeinek despotája (terrorum Dobrodicii despotus).⁷ Ez a despota Dobrotics (Dobrotici)/ Dobrotitsa (a bolgároknál: Добротича) néven ismert (1347–1386), és Dobrudzsa (Dobrogea) névadója. Ő maga szerencsés kalandor. Etnikai eredete sem ismert, bármi lehetett, neve szláv, Dobrota változata a román világban is meghonosodott. (Egyik testvére, Theodor görög, a másik, Balika kun nevet viselt.) Országáa és ő maga Bizánc „balkanizálódásának” terméke. 1365-ben elfogta a Budáról visszatérő görög császárt, aztán lányát a császár fiához adta, és felvette a despota címet.⁸ Amikor az oszmánok támadásba lendültek a szerb területeken, Mircsa gyorsan rátette a kezét Dobrudzsára és Szilisztriára. A havaselvi vajda címei között a legtöbb találgatásra *Podunavia* ad alkalmat. A román források alapján a Duna vidékére lehet gondolni, beleértve Szilisztriát, míg a szerb források *Podunavlje* alatt Belgrád és Szendrő környékét értik. Ezért feltételezhető, hogy Mircsa ezen a vidéken is terjeszkedett.⁹

Sok megpróbáltatás vezetett a hatalom csúcsára, de szerencse is kellett hozzá, és Mircsa példája csak igazolja a mondást: bátraké a szerencse, persze csak bizonyos határokon belül. A geopolitikai realitások következményeként Havaselve sorsa szorosán összefonódott Magyarország sorsával, valamint az oszmán terjeszkedés dagályával és apályával. Nagy Lajos fellépése tízéves nyugalmat hozott e tájon. De halála után Magyarországon

⁵ Panaitescu–Mioc (ed.): *Documenta Romaniae Historica*. Id. kiad. B. I. 55.

⁶ Coman: i. m. 170–180.

⁷ Pascu, Ștefan – Cihodaru, Constantin (ed.): *Documenta Romaniae Historica*. D. *Relații între Țările Române*, I. Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1977, 122., 125., 139.

⁸ Panaitescu: i. m. 206–207.

⁹ Coman: i. m. 255.

kitörtek az önpusztító hatalmi harcok, elszabadultak a visszafojtott energiák. A régi és új főurak úgy építették ki nagybirtokaikat, ahogy lehetett. Az új király, Luxemburgi Zsigmond (1385/87–1437) pedig egy ideig ezek játékszere lett, közben azért, ha alkalma nyílt rá, véres könyörtelenséggel leszámolt ellenfeleivel. Bevált régi országnagyok mellé „nemcsak alacsony származású nemeseket, hanem igen sok közrendű embert (plebejae conditionis homines) is magas méltóságra emelt”.¹⁰ Lehet élcelődni és borzongani amiatt, hogy kedvelte a szépnemet, és „mint igazi dilettáns új, soha ki nem próbált csodafegyverekben reménykedett”, de elmaradt eszménye, Szent László mögött, miközben Nagy Károlyt akart játszani.¹¹ Csakhogy igazi szupranacionális vállalkozóként jól játszotta szerepét. Megszerezte a cseh, majd a római királyságot és 1410-ben német-római császárrá is választották. A példátlanul hosszú uralkodáshoz kellett némi felelőtlenség, önfeledtség, olykor becstelenség, de mindenekelőtt nagyon is jó diplomáciai érzék. Keleti politikája is erre vall.

Mircsa vajda számára Magyarország volt a hátország. Zsigmond király a lehetséges szövetséges. A szövetség formája a hagyományos hűbéri viszony, amelynek tartalma az erőviszonyoktól függően alakult. Más szóval: aki bírta, marta. Amikor a királyi hatalmat belső anarchia emésztette, a havaselvi vajdák is éltek az alkalommal. Mircsa bátyja, Dán vajda (ugyancsak I. Radu fia, 1385–1386) kihasználva a magyar káoszt, elfoglalta a szörényi bánóság egy részét, aztán egyes hírek szerint öccse tette el láb alól, valószínűbb azonban az, hogy a bolgárokkal vívott harcokban esett el. És mivel a bolgárokat az oszmánok támogatták, Dán lett az első vajda, akiben a kereszténység hőstét lehet tisztelni.

Mircsa is élt az alkalommal, megszerezte a havaselvi vajdáknak a szövetségesi hűség fejében járó fogarasi hűbértartományt. Majd rendezte viszonyát Zsigmond királlyal, és később még Sebesvárt (Bologa) is megkapta hűbérként.¹² Az oszmán veszély összetartott. 1388-ban az oszmánok első ízben becsaptak Havaselvére.¹³ De az oszmán hadicél egyelőre a szerb rész államok legyűrése volt. 1389-ben Rigómezőn sorsdöntő csatát vívtak, és ez a szerb történeti emlékezetben olyan helyet foglal el, mint a magyarban az 1526-os mohácsi vész. Igaz, egy szerb harcos Murád szultánt (1362–1389)

¹⁰ Thuróczy János: *A magyarok krónikája*. Horváth János fordítása. Helikon, Budapest, 1978, 356.

¹¹ Mályusz Elemér: *Zsigmond király uralma Magyarországon, 1387–1437*. Gondolat, Budapest, 1984.

¹² Panaitescu: i. m. 193.

¹³ Rezachevici, Constantin: *Istoria popoarelor vecine și neamul românesc în evul mediu*. Albatros, București, 1998, 341.

is megölte, de fia, Bajazid (1389–1402), nem hiába érdemelte ki a Villám melléknevet, megfordította a csata kimenetelét, és Lázár szerb despota is életét vesztette. Magyarország geopolitikai jelentősége megnőtt. Mircsa azért a következő esztendőben a biztonság kedvéért a magyar király ellen kölcsönös segítségnyújtást ígérő szerződést kötött a lengyel királlyal. 1392-ben mégis kettős magyar–román oszmánellenes akcióra került sor. Szerb területen, Braničevónál a magyar seregek nyertek csatát, Mircsa pedig sikeres balkáni portyát hajtott végre. Válaszként Bajazid visszavágott, a Dunáig terjesztette birodalma határait, Szilisztriát és Dobrudzsát is elfoglalta, sőt talán a Duna bal partján fekvő Turnut is.¹⁴ De ez sem volt elég.

A szultán immár hatalmas sereggel akart újabb elégtételt venni. Havaselve támadt. 1881-ben a nemzeti költő, Eminescu – nemzedékek számára feledhetetlenül – meg is énekelte, hogy:

„Mintha pusztító özönvíz, sodró tengerár robogna –
Szerteszáll a vert pogányság, mint a szélzilálta polyva.”¹⁵

De hogy pontosan mi történt, nem tudjuk. Az biztos, hogy a két uralkodó hadserege véres küzdelemben csapott össze. De hogy ez a csata hol és mikor történt, mennyi ideig tartott, és ki nyert, arról megoszlanak a vélemények. A töredékes és egymásnak ellentmondó források alapján sikerült több egymásnak ellentmondó forrágatókönyvet összeállítani. Ezekben azért valami közös, a helyszín megnevezése: Rovine. A szó szláv eredetű, a szerb krónikákban úgy hangzik: *na rovinah* (на ровинах), ami azt jelenti: a sáncoknál, sőt romoknál.¹⁶ De hogy ezek a sáncok természetes vízmosások vagy ásott árkok, netán fatörzsekkel megerősítve, esetleg mocsaras területek, erről folyik a vita. Közben a szláv kifejezésből a román történeti munkákban helynév – Rovine – lett. A román történelem egyik nagy eseményének színhelye. És nyilván azért, hogy a havaselvi községek ne vesszenek össze, 1925-ben a bánsági Magyarpécskát átnevezték Rovinének.

Az első forrágatókönyv a céhbeli történészek – 1945 előtti – klasszikus történetét foglalja magában. A szultán hadaival Nikápolynál átkelt a Dunán, aztán 1394. október 10-én sor került a nagy csatára. Az eredmény: román győzelem, de a győztes nem tudta kihasználni a győzelmet, mert ahhoz már nem volt elég ereje, és a vesztes sem erőltette a harc folytatását.

¹⁴ Gemil, Tasin: *Romanians and Ottomans in the XIVth and XVth centuries*. Editura Enciclopedică, București, 2009, 107.

¹⁵ Eminescu, Mihai: *Harmadik levél*. Franyó Zoltán fordítása.

¹⁶ Iorga, Nicolae: *Istoria românilor. III*. București, 1937, 297.

Mindkét fél visszavonult. Mircea Erdélybe ment, és Brassóban a következő esztendőben, 1395. március 7-én Zsigmond királlyal szövetségre lépett.¹⁷ Ezzel szemben a céhen kívüli partizánok a szerződés megkötése utáni időkre, 1395. május 17-ére teszik az egyértelmű román győzelem időpontját.¹⁸ Ez lenne a neoklasszikus forгатókönyv. A harmadik pedig a revizionista rekonstrukció. Eszerint a véres harcok egy hétig húzódtak el május 17-ike körül, Mircsának el kellett hagynia országát, és a szultán (első) Vládót ültette a trónra, akit a román történetírás „Trónbitorló” ragadványnévvvel látott el.¹⁹ Ezek mellett a markáns vélemények mellett természetesen mindenki a maga kedvére ötvözi a régi forrásokban ránk maradt információkat. Így aztán megindulhatott a történész csata a rovinei csatáért, valamiféle ideológiai küzdelem, és ebben – ahogy ilyenkor lenni szokott – nemcsak a román nemzeti dicsőségért, hanem a történész egyéni dicsőségéért is folyt és folyik a küzdelem. Ez a harc jó százéves előzmények nyomán – 1986-ban robbant ki, amikor megünnepezték Mircea trónralépésének 500-dik évfordulóját. És mit tagadás, a Rovineért vívott harc már-már szinte érdekesebb, mint maga a hajdani csata.

Historiográfiai hangzavar lenne a Rovine utáni Rovine-vita? Nem az, hanem koncert. A koncertmester Dan Zamfirescu, egyben a vita krónikása.²⁰ Kedves *causeur*, nagylelkű kiadó, tanúsítom, mert még saját féltett könyvtárából is adott nekem. A dolgokat nevéen nevezi, mert a kérdésemre, hogy igaz-e: valóban szekus volt? Felhorkant: micsoda kérdés?! Ő a „Szervezet agya” volt. Azt nem mondta, igaz, nyilvánosan is sajnálta, hogy akadt író, akinek a veszélyességére ő hívta fel társai figyelmét, ami nem maradt következmények nélkül.²¹ Arra viszont büszke, hogy ő találta ki a protok-

¹⁷ Giurescu, Constantin C.: *Istoria românilor*. I. Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol II”, București, 1935, 456–457.; Panaitescu: i. m. 240–241.

¹⁸ Diță, Alexandu V.: *Mircea cel Mare – între realitatea medievală și ficțiunea istoriografică modernă*. Publiferom, București, 2000.

¹⁹ Mureșan, Dan Ioan: *Avant Nicopolis: observations sur la campagne de 1395 pour le contrôle du Bas-Danube*. <https://web.archive.org/web/20090212153853/http://www.deremilitari.org/resources/articles/muresan.htm> [letöltve: 2019. március 15-én].

²⁰ Zamfirescu, Dan (ed.): *Mircea cel Mare – Scutul Europei*. Roza Vânturilor, București, 2009.

²¹ Mălăncioiu, Ileana: *Am reușit să rămân eu însămi*. Polirom, Iași 2016. https://books.google.hu/books?id=9C-TDwAAQBAJ&pg=PT1&lpq=PT1&dq=M%C4%83l%C4%83ncioiu,+Ileana:+Am+reu%C8%99it+s%C4%83+r%C4%83m%C3%AEn+eu+%C3%AEns%C4%83mi.+Polirom,+Ia%C8%99i+2016.&source=bl&ots=PmM3hsug9_&sig=ACfU3U1BnCRBIetTP2f_6PTNKKEx6dl-BQ&hl=hu&sa=X&ved=2ahUKEwjKnpY-7cHIAhWJtYsKHblkCH0Q6AEwAHoECAkQBA#v=snippet&q=arpagic&f=false [Letöltve: 2019. október

ronizmust, de azért mások is jeleskedtek ennek a hivatalos ideológiának a kialakításában,²² olyanok is, akik ezt 1990 után gondosan letagadták. A protokronizmus görög eredetű szó – πρώτος = első, χρόνος = idő – elsőbbséget jelent. Így aztán egy 15. századi moldvai szláv krónikamásoló szellemóriássá lépett elő, a rovinei csata pedig megmentette Itáliát és az olasz reneszánszot.²³ Érthető tehát a vita tétje. A rovinei csatáért vívott harcban pedig okosan kellett eljárni. Zamfirescu és harcostársa (Alexandu V. Diță) természetesen megtudták, hogy Ceaușescu szívesen venné, ha a nagy előd mellett helyeznék el, de miután a kommunista diktátor már egyre inkább előhaladt a korban (és a kórházban), nem szerette, ha életkorára emlékeztetik. Ezért első lépésként Mircea vajdát át kellett keresztelni. A két protokronista a nagy cél érdekében megnyerte az egyik neves író, majd „egy hordó cotnari-i borban átkeresztelték” a vajdát, és így született Nagy Mircea.²⁴ Ennek a névváltozásnak az oka még abban is rejlett, hogy ha már Moldvának volt Nagy Istvánja (Ștefan cel Mare), legyen Havaselvének is Nagy uralkodója, annál is inkább, mert uralma alatt az ország területileg gyarapodott. El is készült az Akadémiai Kiadó számára a megfelelő című tanulmánykötet, de „a fatális feleség” közbelépett, mert ő férjénél is nagyobb akart lenni, így a kötet címe nem „Nagy Mircea” lett, mint azt a diktátor már elrendelte, hanem „A nagy Mircea vajda”²⁵, de azért a kötetben csak idézetekben jelenik meg az Őreg ragadványnév. A jókedvű átkeresztelők viszont méltán bosszankodhattak amiatt, hogy az egyházi kiadónál két tudós szerző már a megfelelő „Nagy Mircea” címmel adhatta ki ugyancsak monumentális munkáját.²⁶ A helyzetkomikum tragédiának is elmegy, az viszont kétségtelen, hogy a protokronista harcosok nemcsak a pohár mellett, hanem Klió mezején is állták a sarat.

17.]; illetve „Pentru mine poezia este un mod de existență” <http://hypocrisia.adepop.ro/content/%E2%80%9Epentru-mine-poezia-este-un-mod-de-existen%C5%A3%C4%83%E2%80%9D> [Letöltve: 2019. október 17.]

²² [https://ro.wikipedia.org/wiki/Dan_Zamfirescu_\(scriitor\)#cite_ref-S%C4%83lcudeanu_278_6-0](https://ro.wikipedia.org/wiki/Dan_Zamfirescu_(scriitor)#cite_ref-S%C4%83lcudeanu_278_6-0) [letöltve: 2019. március 25-én].

²³ Dobrinu, Dorin: La vremuri noi, tot ei. Resurgența protocronismului. <http://www.contributors.ro/cultura/la-vremuri-noi-tot-ei-resurgen%C8%9Ba-protocronismului/> [Letöltve: 2019. március 25.]

²⁴ Zamfirescu, Dan: În legătură cu data reală a victoriei de la Rovine. In Zamfirescu: *Mircea cel Mare – Scutul Europei*. Id. kiad. 291.

²⁵ Pătroiu, Ion (ed.): *Marele Mircea Voievod*. Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1987.

²⁶ Șerbănescu, Nicolae – Stoicescu, Nicolae: *Mircea cel Mare*. Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987.

Egyelőre nem került elő eddig egyetlen egykorú havaselvi dokumentum sem a csatáról. Maradnak a szerb krónikák és azok másolatai. Ezek egy része 1394-re teszi a csatát, és elmondják, hogy a törökökkel együtt harcoló szerbek két vezére is odaveszett. Csakhogy egy olyan szerb dokumentumban, amelyben feljegyezték, hogy azokért, akikért gyászmisét kell tartani, mikor hunytak el, az áll, hogy az említett szerb vezetők 1395. május 17-én estek el. Erre már korábban felhívták a figyelmet, de most a források újraolvasására ösztönzött. Időben a csatához legközelebbi szerb krónika – Lázárevics István despota életéről – 1431-ben készült, de ebből csak az derül ki, hogy „kimondhatatlan vérontás”-ra került sor. Az egyik szerb vezető, a népballadák Markó vitéze, úgy nyilatkozott, hogy „kérem Istent, segítse a keresztényeket, és elsőként én essem el”, aztán a szultán békét kötött a havaselviekkel. Egy bizánci krónika bolgár átírata arról is szólt, hogy „a nyilak sűrűjétől nem lehetett látni az eget”, Bajazidot „elfogta a félelem és megszaladt”. De azért egy helytartót nevezett ki az ország élére, Mircsa pedig Magyarországra „szaladt”. A szerb krónika csak a háború évét adja meg, 6903-at, de ez a mi naptárunk szerint 1394. szeptember 1-től 1395. augusztus 31-ig tartott, ezért a csata napját nem tudjuk meghatározni. A bizánci–bolgár krónika viszont azt is megemlíti, hogy a szultán 6903. június 3-án megölte a vidini bolgár uralkodót, ez pedig csak a rovinei csata után történhetett meg.²⁷ A csatáról a legbővebb török beszámoló a 16. század elején készült. Eszerint reggeltől napestig zengett az ég a harci lármától. Mindkét sereg hatalmas veszteségeket szenvedett el. Mindenütt tetemek heverték. Az oszmán sereg éjszaka is harcra készen virrasztott. Az egyik vezére viszont különös hadicselt talált ki. A török tetemeket a folyóba dobálták, és csak a románok maradtak ott. Reggel aztán a román sereg ezt látva megrettent, a román harcosok azt hitték, hogy csak őket gyilkolták. Nem folytatták a harcot, az oszmánok is elvonultak, méghozzá diadalittasan – a krónikás szerint. Viszont azzal a szándékkal mentek el, hogy a jövő nyáron visszatérnek.²⁸ A csatát tehát valamikor tavasz végén vívhatták meg, mert azt már biztosan tudjuk, hogy Zsigmond király 1395 júliusában hadai élén jelent meg a havaselvi színtéren, és Mircsával együtt visszafoglalta az oszmánoktól Turnut, másképpen Kisnikápolyt, hiszen vele szemben a Duna jobb partján ott állt a kulcsfontosságú nikápolyi erődítmény. 1395 novemberében pedig a szultán levélben fenyegette meg a magyar királyt: „Te fennen hirdeted, dicsekszel, hogy engem megfutamítottál a csataterőről.

²⁷ Diță, Alexandu V.: 17 mai 1395, o dată importantă în istoria universală. In Pătroiu: i. m. 265.; Zamfirescu: *Mircea cel Mare – Scutul Europei*. Id. kiad. 34–36.

²⁸ Veliman, Valeriu: O cronică turcească despre domnia lui Mircea cel Mare. *Revista Arhivelor*, 1986. 4., 379–383.

Ez nem igaz, mert sokkal nagyobb fontosságú ok következtében határoztam el, hogy a csatateret elhagyjam. De hogy többé ilyenekkel ne dicsekedhess, ezennel tudatom veled, hogy a jövő március havában sereggemmel eljövök, s bárhol légy is, rád találok, aztán megszűnsz tovább dicsekedni, hogy engemet elkergettél, s hogy én nem mertelek bevárni.” Ezt a mantovai követ jelentette urának, és még hozzáfűzte, hogy a magyar urak jót nevettek e levélen, mert minden évben kapnak egy ilyen. Zsigmond viszont nem nevetgélt, és komolyan készült az ellentámadásra.²⁹ Ugyanakkor egy firenzei krónikás arról számolt be, hogy 1395 májusában Zsigmond hadseregét Bajazid kétnapos csatában legyőzte, és ennek nyomán egész Havaselve alávetette magát a szultánnak. Viszont a szultán saját veszteségei miatt hazatért, a magyar király pedig Buda felé vette útját, újabb harcra készülve, hogy aztán majd „visszanyerje elveszett becsületét”.³⁰ Csakhogy májusban Zsigmond még Budán tartózkodott. Tehát túl sok a pletyka, igaz, mindegyikben van valami megszívlelendő. A firenzei pletykában az, hogy a rovinei csata időpontja mégis csak 1395 májusa.³¹ Ugyanakkor a szultán csak egyszer vezetett ide hadjáratot. Viszont az, hogy 1394 végén a törökök nemcsak Orsovát foglalták el, hanem beütöttek Erdélybe, méghozzá a Barcaságba,³² arra utal, hogy Mircea uralma megrendült, hiszen az út az Argeş völgyében vezetett, és az is a legnagyobb valószínűséggel feltételezhető, hogy ennek a folyónak a mentén vívták meg a nagy csatát. Ezért Mircea 1395 tavaszán országát vagy annak egy részét elvesztő uralkodóként szövetkezett Zsigmond királlyal. Továbbá azon is lehet töprengeni, hogy netán 1394-ben és 1395-ben is egy-egy oszmán támadás érte Havaselvét.³³ A protokronisták csak egy ütközetről akarnak tudni, és keserűen róják fel, hogy ezt a román győzelmet maguk a románok akarják eltagadni.

A protokronistáknak mindenre van érvük és ellenérvük, ha nem más, a dokumentumok hiánya, netán hallgatása; ha pedig beszédes a dokumentum, akkor áthangolják annak üzenetét. Íme egy egyszerű vitakérdés: 1395 márciusában Brassóban két egyenlő fél kötött-e szövetséget vagy a hűbéres hűséget fogadott hűbérurának? A szöveg önmagáért beszél: „Mi, »Mir-

²⁹ Thallóczy Lajos: *Mantovai követjárás Budán*. Budapest, 1905, 71–72., 108.

³⁰ Papacostea, Șerban: *Evul mediu românesc*. Editura Corint, București, 2001, 73.

³¹ Diță, Alexandu V.: Din nou despre primele ecouri internaționale ale victoriei românești de la Rovine din 17 mai 1395. In Zamfirescu: *Mircea cel Mare – Scutul Europei*. Id. kiad. 111.

³² Bárány Attila – B. Szabó János – Veszprémy László: A késő középkor hadtörténete (1387–1490). In Hermann Róbert (szerk.): *Magyarország hadtörténete*. I. Zrínyi, Budapest, 2017, 228.

³³ Gemil: i. m. 108–109.

chya« havaselvi vajda, Fogaras hercege és szörényi bán mindenkivel tudatjuk [...], hogy mivel Zsigmond úr [...] amióta megismert minket kegyes és baráti (familiari favore) pártfogással viseltetett [...] ezért mi önként és szabad akarattunkból (ex mera nostra liberalitate), senkitől sem kényszerítve és erőltetve, a magunk és bojárjaink hitével és esküjével – amit korábban, mint illik, letettünk (sub fide et iuramento nostris et baronum nostrorum, per nos prius debite prestitis) – a mondott király úrnak megfogadunk és megfogadtunk”.³⁴ Ez hűbéri eskü. Hűbéri jellegét kétségbe lehet vonni az eskü önkéntességére való hivatkozással. De minek? Két egymásra utalt fél szövetségéről van szó egy olyan világban, amelyben be kellett tartani a hierarchiát. Ráadásul a szöveg – mint újabban is hangsúlyozták – még korábbi esküre is utal,³⁵ ami „nem létezik” – mondják a protokronisták.³⁶ 1944-ben ez a hűbéri viszony még nem jelentett problémát. Sőt az a kiváló történész, P. P. Panaitescu, aki közéleti emberként a legionárius ortodoxia harcosa volt, még külön kiemelte a feudális jog azon sajátosságát, hogy ortodox hitű ország katolikus ország hűbérese lett, és miközben Zsigmond buzgó katolikusként hadakozott a huszita „eretnekség” ellen, az ortodoxiával szemben legmesszebbmenő türelmet tanúsított.³⁷ Annak sincsen sok értelme, hogy külön hangsúlyozzuk a román vajda belpolitikai önállóságát, hiszen fogarasi hűbértartományában is azt csinált, amit akart. Birtokadományokkal jutalmazta híveit, sőt még cigány rabszolgákkal is, miközben Erdélyben – a két román vajdaságtól eltérően – a cigány rabszolgaság ismeretlen intézmény volt. És ezeket a rabszolgákat is Havaselvéről telepítették be.³⁸ Az viszont tény, Mircea nem egy elődjétől eltérően soha nem jelezte a címében, hogy nemcsak Isten kegyelméből, hanem a magyar királyéból is uralkodna. A brassói eskü alapvetően szerződés volt, amelyben megfogadta Zsigmond királynak, hogy seregével csatlakozik a király vezette hadakhoz, ellátást biztosít, és ha kell, átkel a Dunán.

A protokronisták ügyesen kihasználják a források ellentmondásos jellegét is. Példa erre a fentebb harmadikként említett revizionista forгатókönyv kritikája. Ez a forгатókönyv jelentős mértékben egy olyan török krónikára épül, amely azt beszéli el, hogy a szultán 1395 tavaszán az egész Bánságot feldúlta egészen Temesvárig, és aztán a Duna mentén folytatta az

³⁴ Pascu–Cihodaru (ed.): *Documenta Romaniae Historica*. D. I. Id. kiad. 138–139.

³⁵ Diaconescu, Marius: The Relations of Vassalage between Sigismund of Luxemburg, King of Hungary, and Mircea the Old, Voivode of Wallachia. *Mediaevalia Transylvanica*, 1998. 2., 257.

³⁶ Zamfirescu: În legătură cu data reală a victoriei de la Rovine. Id. kiad. 195.

³⁷ Panaitescu: i. m. 199.

³⁸ Ua. 80., 203.

útját Havaselvére Rovine felé, ahol végül is a küzdelem minkét fél számára pürrhuszi győzelemmel ért véget. Csakhogy – hangsúlyozzák a protokronisták – amikor a török krónikás felsorolja a feldúlt és meghódított bánági helységeket, olyan cikk-cakkos útirány rajzolódik ki a térképen, amelyet még képzeletben is nehéz követni. És közben Zsigmond Budán tétlenkedett volna? A protokronisták oldalakon keresztül szórakoztatták magukat és olvasóikat a revizionista forгатókönyv ellentmondásaival.³⁹ De megnyerték a csatát, immár általánosan elfogadottá vált a rovinei csata 1395-ös keletzése és győzelemként való elkönyvelése. Hiába hangsúlyozta maga Iorga is, hogy Mircea minden hősiessége ellenére vesztett, és menekülnie kellett.⁴⁰

Paradox módon a Rovine-vita gyarapítja történeti tudásunk akkor is, ha a vita után is annyit tudunk, mint előtte tudtunk, de immár másként tudjuk, amit tudhatunk. Hiszen megtapasztaltuk, hogy milyen rázós a történeti igazság felé vezető út; és a történeti tájat milyen identitáspolitikai szemszögekből lehet szemlélni. A mítoszrombolás, akár a mítoszképzés kemény szellemi munka.

Tény, a magyar királynak nem mindig volt szerencséje a két román fejedelemséggel. 1395 januárjában a moldvai vajdát próbálta megtörni, de majdnem törbe csalták. Viszont sikerült biztosítani a Duna-deltát.⁴¹ 1395 júliusában több sikerrel jár Havaselvén. De ez a hadjárata sem lett diadalmenet. Mert Turnu elfoglalása után, amikor augusztus vége felé Havaselvről hazatért, majdnem odaveszett, ugyanis Vlád vajda az egyik hegyszorosban meglepte, és a támadók mérgezett nyilakkal sok harcosát megölték. A történet ebben az esetben sem egyszerű. Egy 1408-ban kelt oklevél tudósít erről, ebben a király megjutalmazza az életét megmentő Garai Miklós nádort, viszont a havaselvi vajda neve: Merche, tehát Mircea.⁴² Ez újabb találgatásokra ad alkalmat. Általában elírásnak tartják, hiszen józan ésszel nehéz elgondolni, hogy Mircea az ellen fordul, akitől az adott helyzetben segítséget várhat. A protokronisták viszont úgy vélik, hogy a nagy havaselvi vajda így akarta megtorolni, hogy a magyar király magának tartotta meg Turnu várát.⁴³ Ezt 1395 végén feltehetően az oszmánok megint elfoglalták.⁴⁴

³⁹ Diță, Alexandu V. – Zamfirescu, Dan: Două noi contestări ale victoriei românești din 17 mai 1395. In Zamfirescu: *Mircea cel Mare – Scutul Europei*. Id. kiad. 610–620.

⁴⁰ Iorga, Nicolae: *Geschichte des Osmanischen Reiches nach den Quellen dargestellt*. I. F. A. Perthes, Gotha, 1908, 276.; Iorga: *Istoria românilor*. III. Id. kiad. 299.

⁴¹ Papacostea, Șerban: *Geneza statului în evul mediu românesc*. Editura Corint, București, 1999, 264.

⁴² Pascu–Cihodaru (ed.): *Documenta Romaniae Historica*. D. I. Id. kiad. 182.

⁴³ Zamfirescu: În legătură cu data reală a victoriei de la Rovine. Id. kiad. 364–368.

⁴⁴ Diță–Zamfirescu: i. m. 567.

Annak, hogy Mircsa támadt volna Zsigmondra nemcsak az mond ellent, hogy még tavasszal szövetséget kötöttek egymással, hanem az is, hogy a következő évben – 1396-ban – Nikápolyhoz már Mircsa az erdélyi Stibor vajda seregével vonult le Erdélyből, és közben kemény harcokat kellett vívniuk Vláddal. Sőt az erdélyi vajda párbajban sebesítette meg a „Trónbitorlót”.⁴⁵ Akadnak történészek, akik úgy vélik, hogy Mircsa és Vlád megosztották egymás között az országot. Ez utóbbi az antikatolikus visszahatás harcosa lett volna, és azokra az olténiai bojárookra támaszkodott, akik azért lettek törökbarátok, mert a veszélyt számukra a magyar király katolizáló politikája jelentette, és a magyar királlyal való szövetség azzal fenyegetett, hogy úgy járnak, mint a hátszegi román elit.⁴⁶ Nagy kérdés! A hátszegi román elit fokozatos katolizálása ugyanis az országos nemességbe való társadalmi emelkedéssel járt. Zsigmond király pedig tiszteletben tartotta a görögkeleti ortodoxiát. Hatalmi érdekek érvényesültek. A lengyel király, akivel a román vajdák szövetkeztek, maga is katolikus volt. Vlád is neki tett hűségesküvet, és így lengyel–moldvai–havaseltvi–török szövetség jött létre Zsigmond ellen,⁴⁷ aki viszont a nyugati világot mozgósította nagyszabású kereszties hadjáratra.

Zsigmond a bizánci császárral is szövetkezett, pénzt adott neki, hogy tíz hajóval biztosítsa a dunai szabad forgalmat. Mindezt abban a reményben, hogy a kereszties had Boszporuszig felszabadítja a Balkán félszigetet.⁴⁸ A viszonylag számos hadsereg Budáról és Pestről Temesvárra vonult, és onnan Nikápoly alá. Itt pedig Bajazid és a keresztiesek valóban döntő csatát vívtak, amely ez utóbbiak egyértelmű vereségével ért véget.

Nem kétséges, hogy másképpen is alakulhatott volna a hadjárat kimenetele, ha Zsigmond elfogadja Mircsa ajánlatát. A román uralkodó ugyanis – német szemtanú szerint – alapos felderítést javasolt, és erre vállalkozott is, de a nyugati – francia és burgundi – lovagok maguknak vindikálták az első támadás dicsőségét.⁴⁹ A török krónikás jól elélcelt azon, hogy ezek a csata előtt alaposan felöntöttek a garatra.⁵⁰ A francia krónikás a magyarok-

⁴⁵ Panaitescu: i. m. 261.

⁴⁶ Cazacu, Matei: Marche frontalière ou état dans l'état? In Curta, Florin – Maleon, Bogdan-Petru (ed.): *The Steppe lands and the world beyond them: studies in honor of Victor Spinei on his 70th birthday*. Editura UAIC, Iași, 2013, 7.

⁴⁷ Panaitescu: i. m. 260.

⁴⁸ Mureșan: i. m.

⁴⁹ Holban, Maria (ed.): *Călători străini despre Țările române*. I. Editura Științifică, București, 1968, 29.

⁵⁰ Thury József: *Török történetírók*. I. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1893, 42.

nak tudta be a vereséget, mert hagyták, hogy a nyugati lovagokat bekerítsék az oszmán harcosok. Feltehetően az történt, hogy a nyugati lovagokat követő magyar seregeket oldalba támadták az oszmán szövetségre kényszerített szerbek. Nikápolynál két hadviselési technika került egymással szembe: az oszmán fegyelem és a nyugati fegyelmezetlenség, pontosabban az, hogy míg a szultán erős kézzel jól irányította és összehangolta különböző fegyvernemek manőverezését, a nyugati hadaknak nem akadt ilyen mindenki számára tekintélyt parancsoló irányítója. A szultán gondosan megválasztotta a hadszínteret, ő maga egy dombon foglalt helyet, és kihegyezett karókkal és csapdákkal megerősített terepen várta a nagy rohamot, a keresztések pedig önfeledten rohantak a vesztükbe, miközben még seregük egy részével a nikápolyi erődítményt is sakkban kellett tartaniuk, nehogy két tűz közé kerüljenek. Zsigmond később okkal mondta, hogy nyerhettek volna. És valóban, papírforma szerint az erőviszonyok egyformák voltak. 3–4000 nyugati páncélos lovas, több száz válogatott íjász, 12–15 ezer magyarországi és 3–5000 havaselvi harcos állt szembe a 25–30 ezres oszmán sereggel, beleértve a mintegy 5000 szerbet, köztük nehézlovasokat is. Gyakran felelmegetik azt, hogy a lovagi harcmodor már elavult. Valójában a nehézlovasság volt a csatadöntő erő. A nyugatiak harci tapasztalatai és morálja nem hagyott kívánni valót. A körütekintő vezetés már annál inkább, nem is beszélve az elmaradt felderítésről.⁵¹ Zsigmond viszont a vesztes csata után úgy érezte, hogy neki már Havaselvén nincs mit felderíteni, annyira tartott az oszmánbarát Vládtól. Ennek ellenére a magyar hadak maradéka Stibor vajdával a román vajdaságon keresztül menekült haza. A király pedig inkább a dunai hajóutat választotta, Bizáncban pedig folytatta az oszmánellenes szervezkedést.

Stibor és Mircsa 1396 végén vagy a következő év elején ostrommal bevette Dâmbovița várát, az erdélyi vajda Vládót a király elé vitte, hogy bocsánatot nyerjen.⁵² Hogy ezek után mi történt a Trónbitorlóval, nem tudjuk. Mircsa viszont mindvégig többé-kevésbé konfliktusmentes szövetséges maradt a királynak.

A nikápolyi ütközet fordulatot hozott az oszmán hódítás történetében. A vereség után Nyugatot már nem lehetett ilyen nagy közös fellépés érdekében mozgósítani, többé ilyen erős közös haderőt nem lehetett kiállítani. Ugyanakkor Bajazid szultán is óvatosabb lett, nem akarta újabb támadással erősíteni az esetleges nyugati szolidaritást, hiszen számára is túl nagy veszteséggel járt a győzelem. Célszerűnek tartotta újabb anatóliai területek meghódítását, és valóban eljutott még az Eufráteszig is. Az iszlám világ ha-

⁵¹ Bárány–B. Szabó–Veszprémy: i. m. 229–235.

⁵² Pascu–Cihodaru (ed.): *Documenta Romaniae Historica*. D. I. Id. kiad. 163.

talmas embertartalékait akarta biztosítani. Csakhogy éppen Kelet felől érte a váratlan csapás.

A mai Irán, Irak, Afganisztán helyén Timur Lenk új mongol birodalmat hozott létre, és olyan veszedelmesen terjeszkedett, hogy Bajazid évi százezer keresztény rabot ígért a mongol hódítónak, ha őt békén hagyja. De nem hagyta. 1402-ben Ankaránál megverte és elfogta a nikápolyi győzöt, Bajazid szultánt, és úgy nyilatkozott, hogy a keresztények iránti szeretettől vezettetve járt el, hiszen ezek az ő szövetségesei.⁵³ Az olasz kereskedővárosok keverték a kártyákat. A legyőzött oszmán szultán le is parasztozta a győztes Timur Lenket, mire ez foglyát vasketrecbe zárta, egy ideig maga mellett tartotta, majd miután megunta, megölette,⁵⁴ vagy ő maga ölte meg saját kezével,⁵⁵ de az is lehet, hogy öngyilkos lett.⁵⁶

Ki tudja, miként alakult volna térségünk sorsa, ha a velenceiek és a genovaiak betartják ígéretüket, és Timur Lenk csapatait átszállítják a Balkánra, és felszámolják az oszmán hatalmat. A mongol hadúr viszont Kína ellen fordult, és 1405-ben távozott az élők sorából. Az oszmán birodalomépítés egy évtizedre megtorpant. Bajazid örökségét fiainak hatalmi harca emésztette. Az egymást kergető események az oszmán hatalom strukturális válságából fakadtak. Feltárult az „iszlámókeresztény” szintézis sérülékenysége, de ereje is. A helyzetet jól jellemzi az, hogy Bajazid kikről nevezte el a fiait: Jézusról (Isza), Mózesről (Musza), Salamonról (Szulejmán) és Mohamedről (Mehmed). Ez utóbbi Anatóliában szerezte meg a hatalmat, miután Iszát eltávolította, és ki akarta terjeszteni a Balkánra, ahol Szulejmán uralkodott. Hamar kiderült ugyanis, hogy az oszmán hatalom csak akkor életképes, ha mindkét földrészt egy kézben tartja. A keresztények: bizánciak, szerbek, románok ezt akarták megakadályozni, és mindig a gyengébb felet támogatták az erősebbik ellen, ezért pedig mindig kaptak egy-egy kisebb-nagyobb területet. Mircsa is ezért karolta fel Muszát, sőt egyenesen ő kérte fel, hogy induljon harcba a trónért.⁵⁷ A havaselvi vajda így szerezte vissza Dobrudzsát. 1409-ben Musza el is érte, amit akart, de miután a köz-

⁵³ Johannes III., Erzbischof von Sultanyeh: *Libellus de notitia orbis*. Ed. by Anton Kern. 1938, 102. /Archivum Fratrum Praedicatorum, VIII./

⁵⁴ Sphrantzes, Georgios: *Memorii 1401–1477*. In Grecu, Vasile: *Pseudo-Phrantzes: Macarie Melissenos Cronica, 1258–1481*. Editura Academiei Socialiste Române, București, 1966, 225.

⁵⁵ Turnbull, Stephen: *The Ottoman Empire 1326–1699*. Routledge, New York–London, 2004, 29.

⁵⁶ Decei, Aurel: *Istoria imperiului otoman pînă la 1656*. Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1978, 69.

⁵⁷ Panaitescu: i. m. 309.

népre próbált támaszkodni, maga ellen fordította a helyi urakat, beleértve a keresztény hűbéreseket. Így aztán Mehmed a szerb Lázárevics István támogatásával legyőzte és megölte testvérét, 1413-ban elfoglalta a szultáni trónt. Közben Mircsa is elfordult Muszától, Mehmedhez közeledett, aztán ennek ellenében egy másik lázadó testvért támogatott, Musztafát. De hiába, és hiába semmisítette meg a velencei flotta az oszmánt. A nagy kihívást viszont a – Mircsa által szintén támogatott – dobudzsai népfelkelés jelentette. Ennek élén Musza egykori bizalmasa, Bedreddin állt, aki az iszlám, a kereszténység és a judaizmus tanait összeolvastva hirdetett új világot, önmegtartóztató életet és vagyonközösséget.⁵⁸

Mircsa számára az oszmán birodalom válsága és Zsigmond nyugati orientációja újabb hatalmi terjeszkedés lehetőségét kínálta. 1919-ben ezt a politikát még helyi hegemoniára való törekvésként lehetett jellemezni,⁵⁹ 1987-ben már ez ellen a hivatalos történetírásnak tiltakoznia kellett: Mircsa fejében ilyesmi nem is fordulhatott meg, hiszen egy idegen hódító hatalom ellen saját országát védte.⁶⁰ Valójában azt tette, amit a hatalom logikája diktált: élt az alkalmmal, és terjeszkedett. Hátországát Zsigmond király biztosította, de olykor a két uralkodó egymással szembe került. Nicodim, a szentként tisztelt szerzetes simította el Zsigmond és Mircsa, valamint Zsigmond és Bizánc ellentétét.⁶¹ 1406-ben megegyeztek az 1396-ban megtorpant kereszties háború folytatásában, de amikor Musza hatalomra került, és 1411-ben a magyar király továbbra is harcra készült, Mircsa nem akart csatlakozni, hanem a lengyel király barátságát és védszövetségét kereste. Moldva uralkodója, Jó Sándor (Alexandru cel Bun) közvetített. Csakhogy a lengyel és a magyar király is megegyezett: ha Moldva nem vesz részt az oszmánellenes harcban, országát egyszerűen felosztják egymás között.⁶² Ugyanakkor Havaselvét Zsigmond hűbéreseként kezelte, ennek jeleként 1412-ben az erdélyi vajda állapította meg, hogy az erdélyi kereskedők Havaselvén milyen vámokat tartoznak fizetni.⁶³ Végül a kereszties háború elmaradt.

⁵⁸ Ez a szovjet kommunistáknak is annyira tetszett, hogy őt is előfutároknak tekintették, és a róla szóló német könyvecskét 1922-ben mind felvásárolták. Lásd Panaitescu: i. m. 336.

⁵⁹ Minea, Ilie: *Principatele române și politica orientală a împăratului Sigismund*. București, 1919, 240. id. Șerbănescu–Stoicescu: i. m. 347.

⁶⁰ Șerbănescu–Stoicescu: i. m. 347.

⁶¹ Barbu, Daniel: *Byzance, Rome et les Roumains*. Editions Babel, Bucarest, 1998, 137–141.

⁶² Panaitescu: i. m. 320–323.

⁶³ Pascu–Cihodaru (ed.): *Documenta Romaniae Historica*. D. I. Id. kiad. 194.

Zsigmond és Mircsa viszonyát alapvetően a geopolitikai adottságok és lehetőségek szabták meg. A két uralkodó természetesen más távlatokban gondolkozott. Zsigmond Európa egységét akarta biztosítani. 1411-ben megszerezte a német királyságot. Majd összeurópai kongresszust hívott össze, a konstanzi zsinatot, amelyen 1414-től 1418-ig tárgyaltak. Hatalmas sikernek bizonyult, hogy véget vetettek a katolikus egyházon belüli szakadásnak, hiszen már három pápa állt egymással szemben. Megszerezte a cseh királyságot, és miután a helyzetet sikerült konszolidálni, beteljesült vágyálma, 1433-ban német-római császár lett. Közben a várható déli támadást végvárak hálózatának kiépítésével, határőrtartományok kialakításával és ütközőállamok támogatásával próbálta megakadályozni. Az oszmán térhódításnak így az is kedvezett, hogy Zsigmond király figyelme Nyugat felé fordult.

Mircsa számára a réalpolitika az egyensúly-politika lehetett, szövetkezés ellenségei ellenségeivel, amire a térség korábbi nagyhatalmainak rész-hatalmakra bomlása jó lehetőséget kínált. Hiszen úgy tűnt, hogy az oszmán birodalom is osztozik Bizánc, Bulgária, Szerbia sorsában. Mircsa pedig ezekben a harcokban úgy kitűnt, hogy a kor népszerű oszmán története „a keresztények között a legvitézebb és legserényebb férfi”-ként jellemezte.⁶⁴

A belső harcokból azonban az oszmán hatalom konszolidálásában érdekelték több tanulságot vontak le. Intézményesítették a szultáni családban a testvérgyilkosságot. Az ifjabb Isza – Juszuf – át is tért a kereszténységre. Ez elszigetelt eset, mert fokozatosan az iszlámot tették meg az uralkodó csoportok kohézióját biztosító egyedüli vallásnak, miközben a köznép vallásával szemben messzemenő türelmet tanúsítottak. Ugyanakkor az, aki a kereszténységről áttért az iszlámra, a legmagasabb tisztségbe is felemelkedhetett. A bizánci birodalomban is szokásos javadalombirtokok rendszerét továbbfejlesztették és igyekeztek általánossá tenni. Ezzel biztosították a jól felfegyverzett lovasok, a szpáhik ellátását. Tovább erősítették az uralkodónak alárendelt janicsárságot, amelyet keresztény rabokból és keresztény családokból elvett gyermekekből neveltek ki. Ezek a janicsárok a szultán – odaadó – rabszolgáiként katonai elitet alkottak. Keresztényekre azért volt szükség, mert muzulmán nem lehetett rabszolga. Azért keresztények is egy ideig még szerezhettek szolgálati – úgynevezett timár – birtokot. Ők alkothatták a rablásra szakosodott könnyűlovasok, az akindzsik jelentős részét. Mindennek köszönhetően a szultán meg tudta törni az iszlám törzsi hadurak hatalmát. A testvérharcból kiemelkedő oszmán hatalom újra elin-

⁶⁴ Leunclavius, Johannes: *Historia Musulmanae Turcorum*. Francofurt, 1591, 418.

dulhatott a világbirodalom-építés útján.⁶⁵ Iorga szerint „a bizánci, a szláv, a latin és az oszmán politikai rend egyébe olvadtak össze, nemzeti és felekezeti különbségre való tekintet nélkül pedig az lett a győztes, aki jobban megfelelt az idő új igényeinek, és ez által erősebb volt”. Nyugaton az abszolutizmus teremtett egységet, a Balkánon az oszmánok, ők számolták fel a mindenkit nyomasztó anarchiát. A szultánok védték az adófizető és a katonai réteget eltartó parasztot, pártolták a kereskedőt. Biztosították a békét, a rendet, az igazságot, az érdemnek kijáró felemelkedést egy olyan világban, amelyben vagy hódítás, vagy elpusztulsz.⁶⁶

Mehmed bosszút állt Mircsán. 1415-ben már adóra kötelezte, két év múlva elfoglalta Dobrudzsát, és a Duna bal partján fekvő Giurgiu várát. Az oszmán területi hódítás azonban a Dunánál megállt.

Havaselve olyan oszmán–magyar ütközőállam lett, ahol alapvetően az oszmán befolyás érvényesült, a magyar király azonban, ha erői engedték, ellentámadásba lendült, és rövidebb időre az elégedetlen bojár frakció támogatását élvező vajdát juttatta hatalomra. Jögalapja mindenkinek megvolt, aki „fejedelmi csont”-ból, azaz fejedelmi vérből származott. Nemcsak a törvényes vajdafinak volt joga a trónörökléshez, hanem a törvénytelennek is. És ezek is sokan voltak. Ezért, amelyik trónkövetelő megragadta a hatalmat, igyekezett testvéreit eltenni láb alól, ha pedig kegyes akart lenni, csak megcsonkíttatta lehetséges riválisát. A legjobban bevált módszernek az orrvágás bizonyult, mert az orr a férfiasság szimbóluma volt. Így aztán valósággal intézménnyé vált a szomszédhoz menekülés (*pribegie*), a számkivetésbe szorult fél pedig leste az alkalmat. Intézményesült káosz?

Román történészek nem szűnnek meg kárhoztatni a trónöröklés szokását. A kárhoztatás közepette azonban elsikkadt a trónöröklés szokásának sajátos keleti jellege. Érthető, mert 1946-ben jelent meg erről Elekes Lajos maradandó eszme-futtatása, és akkor Romániában még hűvösebb szelek fújtak, mint nálunk a fényesek. A magyar történész az elszórt információkból azt a következtetést szűrte le, hogy a havaslevi trónöröklésben a fejedelmi vér mágikus erejébe vetett hit kipcsák tatár örökség. Nyugaton

⁶⁵ Inalcik, Halil: *The Ottoman Empire. The Classical Age 1300–1600*. Blackwell, London, 2000, 15–19.; Hupchick, Dennis P.: *The Balkans from Constantinople to Communism*. Palgrave Macmillan, New York, 2002, 111–115.; Lowry, Heath W.: *The Nature of the Early Ottoman State*. Suny Press, New York, 2003, 47–50., 132–135.; Goffmann, Daniel: *The Ottoman Empire and Early Europe*. Cambridge UP, Cambridge, 2004, 38–40.; Barkey, Karen: *Empire of Difference. The Ottomans in Comparative Perspective*. Cambridge UP, Cambridge, 2008, 55–70.; Gemil: i. m. 70–72.

⁶⁶ Iorga, Nicolae: *Histoire des États balkaniques à l'époque moderne*. C. Sfetea, Bucarest, 1914, 3–34.

is létezett a vérmisztika, élt a vérjog, de a trónöröklésben szerepet játszott a törvényesség és mellette az alkalmasság. Ez a román gyakorlatban már sokkal halványabb formákban jelentkezett. Nyugaton a fejedelmi törvénytelen fiúkat kirekesztették a trónöröklésből, legfeljebb birtokot kaptak és előjogokat élveztek. A „csont” fogalmának ilyen értelmű használata a török népeket jellemzi. A kazak-krigizek uralkodó osztályukat „fehér csont”-nak nevezték, a közrendűeket „fekete csontnak”. Keleti eredete lehetett annak is, hogy a havaselvi vajdafiakat tüzes vassal megbélyegezték, mint az állatokat. Erre később racionális magyarázatot találtak. „De a szokás gyökerei máshová nyúlnak vissza. Családtagok megkülönböztetésére sokkal könnyebb és kevésbé kellemetlen módok kínálkoztak, mint a tüzes vassal való megbélyegzés fájdalmas művelete; effajta eljárások mögött – a néprajzban járatosak számára nem szükséges hangsúlyozni – rendszerint világszemléleti ok, mágikus tartalom húzódik meg. Ha így áll a dolog, akkor ismét csak analógiák segíthetnek a probléma megfejtéséhez. Európában ilyet hiába keresünk, s futó áttekintés után úgy látszik, a török-tatár népeknél sem találunk pontosan megfelelőt. Megtalálhatjuk azonban a szellemi hátteret, melyben az önmagában érthetetlen szokás értelmet, jelentőséget kap. Török népeknél általánosan elterjedt eljárás az egy család, illetőleg közösség birtokállományába tartozó állatokat közös jellel bélyegezni meg (tamga), amit gyakorlati okkal: a könnyebb megkülönböztetés racionális szempontjával magyaráztak. Az egybevetés nehézségét az okozza, hogy az egyik esetben emberek, a másokban állatok megjelöléséről van szó. Ez a nehézség azonban eloszlik, ha figyelembe vesszük, amit újabb kutatók írnak a tamga eredeti értelméről. E szerint a család, illetve közösség feje (az utódok szemléletével: névadó őse) varázsos hatalommal rendelkezik, mellyel hozzátartozóinak sorsát – emberekét, állatokét, vagyontárgyakét egyaránt – kedvezően befolyásolja. De ahhoz, hogy ezt megtehesse, szükséges, hogy varázshatalmát kiterjessze, mintegy átöntse amazokba. Ez különböző módokon történhetik; ilyen például, hogy a közösség minden tagja – ismét nemcsak az emberek, hanem a birtokukban levő föld, az állatok, a tárgyak is – felveszik a családfő nevét, vagy – és itt érünk problémánk megfejtéséhez – a névvel egyenlő értékű *jelét*. Nem lehet kétséges, hogy a vajdafiak megbélyegzésének szokása egy ilyenfajta szemléletből fakadó eljárás, tehát a tamgával nem azonos, de azzal tartalmilag közel rokon török varázsszertartás emléket őrizte meg.”⁶⁷

Elekes kizárta a besenyő és kun hatást, feltételezése szerint Bászaráb a kipcsáki kánok dinasztiájából származott. Tézisének alapja Rásonyi Lász-

⁶⁷ Elekes Lajos: A dinasztikus elv a román államfejlődésben. *Századok*, 1945–1946, 147–178; 176–177.

ló tanulmánya, csakhogy annak szerzője azt érzékeltette, hogy a kipcsáki tatárok és a kunok olyan szoros szimbiózisban éltek, hogy olykor megkülönböztethetetlenek voltak.⁶⁸ Djuvara – már hosszabban bemutatott – kun elmélete is részben Rásonyi munkájára épült. Az viszont valóban a múlt labirintusában eligazító „munkahipotézise” Elekesnek, hogy Bászáráb „egyszerűen a kipcsákiaknál megszokott formákat ültette át új hazájába, s innen terjedtek át azok” Moldvába.⁶⁹

El lehet tűnődni azon, hogy ez a keleti sajátosság csak fokozza egyes román történészek nomádellességét. Kétségtelen a trónöröklés gyakorlata állandó anarchia forrása lett, de csak akkor, amikor a geopolitikai harapófogó szorítása meghaladt egy bizonyos mértéket. Viszont az adott viszonyok között a túlélés technikája is lett, az erősebb szomszédnak mértéket kellett tartania hatalmi igényeinek az érvényesítésében, nehogy a szomszédban meghúzódó trónkövetelő tábora a kelleténél erősebb legyen. Keserű történész panasz az is, hogy nem akadt Mircsához hasonló kiemelkedő egyéniség az egymást követő és váltó vajdák között. Ha lett is volna, a geopolitikai csapdából nem volt kiút. Már Mircsa is behódolt. Fiainak csak a mindennapi élet-halál harc adatott meg, holott értettek a hadi mesterséghez és a diplomáciához – egymás ellenében is. És tehették ezt, mert a különböző bojári csoportok pillanatnyi érdekeiknek megfelelően ide-oda csapódtak. „A román nép – olvassuk a görög kortárs krónikájában – szereti a meghasonlást és könnyen hajlik uralkodói megdöntésére.”⁷⁰ Kevésbé udvariasan szólva „az árulás – mint egy amerikai történész írta – gyógyíthatatlan bojári betegség lett”⁷¹ – a románoknál is.

Mircsa még életében társuralkodóként maga mellé vette egyik fiát, I. Mihályt (1418–1420), aki a szultánnak megtagadta az adófizetést. Az oszmán büntetőhadjárat nem is maradt el. És jöttek a magyar királyi hadak is. Zsigmond abban is széles látókörű diplomatának bizonyult, hogy szakított az Anjou térítőpolitikával, miközben a szörényi bánság határainak kiterjesztéséről nem mondott le. A vodițai szerzeteseket védelme alá vette, szabad járás-kelést biztosított nekik, megerősítette a tismanai kolostor kiváltságait. Egész Havaselve népét pedig biztosította, hogy „megtarthatják törvényüket

⁶⁸ Rásonyi, László: Contributions à l'histoire des premières cristallisations d'états des Roumains. *Archivum Europae Centro-Orientalis*, 1935, 1. k.

⁶⁹ Elekes: i. m.

⁷⁰ Ducas, Mihail: *Istoria turco-bizantină (1341–1462)*. Ed. de Vasile Grecu. Editura Academiei Republicii Populare Romîne, București, 1958, 252.

⁷¹ Chirot, Daniel: *Social Change in a Peripheral Society*. Elsevier, New York – San Francisco – London, 1976, 48.

és hitükben élhetnek, minket pedig hűséggel szolgáljanak”⁷² A jó szándék azonban nem bizonyult elégnek a hatékony ellenálláshoz. Mehmed szultán pedig már a maga jelöltjét, Kopasz Rádut (Radu Praznaglava = tökfeknek is értelmezhető, 1420–1422, 1426–1427) ültette trónra, és ezután az oszmán hatalom már rendszeresen beavatkozott a trónöröklésbe.⁷³ Az új szultán, II. Murád (1421–1444, 1446–1451) szintén határozott volt és következetes.

1422-ben Zsigmond viszont Dánt segítette hatalomra, aki feltehetően Mircsa Dán nevű testvérének volt a fia, és Musza mellett harcolt, majd Murád híve lett. II. Dán (1422–1426, 1427–1431) története zavaros. A görög krónikás szerint, amikor a szultán ostrom alá vette a görög fővárost, Dán átállt, és sikeres kirohanásokat szervezett az oszmánok ellen, aztán megint átállt a szultánhoz, aki hazaküldte uralkodni, ahol a bojárok már várták, megválasztották, ő pedig megölte Mircsa törvénytelen fiát.⁷⁴ Kérdés melyiket, mert van, aki szerint Mihályt váltotta a trónon.⁷⁵ Iorga viszont az oszmánellenes harc második fejedelmi áldozatát gyászolta Mihályban.⁷⁶ II. Dánban pedig a vitézt köszöntötte, és Vitéz ragadványnévvel látta el.⁷⁷ És valóban Mircsa támadópolitikáját folytatta. Ehhez kellett a firenzei kereskedősegedből lett Ozorai Pippo, temesi ispán szervezőmunkája. Mindketten ismerték a balkáni terepet. Nemcsak a kulcsfontosságú várakat, mint Szilisztria, Giurgiu, Turnu foglalták vissza. Tudták télen kell támadni, amikor az oszmán harcosok otthon tartózkodnak. 1423 februárjában a havaselvi vajda a Dunán túl is portyázott, ahol olyan győzelmet aratott, melynek híre az olasz városokba is elért, és ő maga bevonult a bolgár folklorba.⁷⁸ Elsőként a vajdák közül zsoldosokat is fogadott, de apja teljesítményét nem tudta megismételni. Az oszmán hatalom válsága elmaradt, a szultán elővette Rádut, és majd egy évre eltávolították Dánt. Emellett még a moldvai vajda is támadt, elfoglalta Kiliát. Zsigmond király ugyan támogatta hűbéresét, de 1428-ban maga is Galambócnál vereséget szenvedett, az őt segítő Dán vajdával együtt. Havaselve vajdája ezek után csak behódolhatott a szultánnak, és fizette az adót. A király pedig elvette tőle Szörény várát, és Töröcsvárról eltávolította a havaselvi vámosokat és katonákat. Majd 1431-ben Ördög

⁷² Ducas: i. m. 210.

⁷³ Gemil: i. m. 143.

⁷⁴ Ducas: i. m. 252.

⁷⁵ Giurescu, Constantin C.: *Istoria românilor*. II./2. Fundația pentru Literatură și Artă “Regele Carol II”, București, 1937, 2.

⁷⁶ Iorga, Nicolae: *Istoria românilor*. IV. București, 1937, 11.

⁷⁷ Uo. 16.

⁷⁸ Ștefănescu, Ștefan: În apărarea țării și a creștinătății. *Istoria României*. IV. Ed. de Ștefan Ștefănescu și Camil Mureșan. Editura Enciclopedică, București, 2001, 308–309.

Vládra (Vlad Dracul) – ugyancsak Mircsa fiára – bízta az országot, aki az erdélyi hűbértartóira támaszkodva próbált fellépni.⁷⁹ De egyelőre hiába.

Ördög Vlád története is zavaros. 1423-ban Zsigmond arra panaszkodott, hogy Mircsa egyik fia, aki udvarában nevelkedett, megszökött, Lengyelországban akart szert tenni a trón megszerzéséhez szükséges katonai segítségre, de elfogták, és visszavitték a királyi udvarba.⁸⁰ A görög krónikás szerint 1422-ben II. Murád seregében szolgált, részt vett Konstantinápoly ostrománál, de az oszmánoktól átszökött a városba, az itt tartózkodó románokkal összeállt, és élükön Havaselvére ment, ahol unokatestvérét, Dán vajdát megölte, és elfoglalta a trónt, mire a szultán Dánnak egyik testvérét küldte Havaselvére, de Ördög Vlád legyőzte az oszmánokat, és Dán testvérét is megölte.⁸¹ Alighanem a görög krónikás összekeverte a fejleményeket és az embereket. Kortársakkal ez gyakran megtörténik, talán gyakrabban, mint azokkal, akik később tekintenek vissza az eseményekre.

Valójában Jó Sándor moldvai vajda Mircsa egy másik fiát Aldeát (1431–1436) segítette trónra, aki hálából felvette a Sándor (Alexandru) nevet is, és több-kevesebb szerencsével egyensúlyozott a magyar király és az oszmán szultán között, miközben Vlád is Erdélyben készen állt, hogy elfoglalja a trónt. A király jól tartotta, a trónra leső vajda úgy tevékenykedett, mint egy gazdasági helytartó. Segesvárt pénzverdét működtethetett. 1432-ben meg is intette Brassó városát, hogy ne a régi, hanem az ő új dukátjait fogadják el, aztán mégis engedte a régi pénz forgalmát, de megtiltotta az aranypénz, az ezüst és a réz kivitelét Havaselvére.⁸² Nemcsak apja, Mircsa lehetett jó gazda, hanem Vlád is, hiszen a régi és az új pénzek forgalmazásán keresetett. Az új pénz nemesfémtartalma ugyanis kevesebb volt a réginél, névértékben azonosak voltak, ha bevonták a régi pénzt és kiadták az újat, a nemesfémtartalom különbségéből származott a haszon. A havaselvi vajdák ebben sokkal látták saját kárukat.⁸³ Most a trónra készülő vajda élt e haszonnal, hogy a trónra kerülve, kárvallottja legyen a pénzrontásnak.

Valamennyi korabeli forrás közül Aldea leveleiben tárul fel a legvilágosabban az egyensúly-politika nyers valósága. 1432 tavaszán a szultán hadra készült, közben pedig Vlád és Aldea Brassó város vezetőit bombázták leveleikkel. Az előbbi az utóbbi halálhírét költötte, majd megtiltotta,

⁷⁹ Gemil: i. m. 154.

⁸⁰ Cazacu, Matei: *Dracula*. Humanitas, București, 2004, 40.

⁸¹ Ducas: i. m. 252–254.

⁸² Huszár Lajos: A segesvári pénzverő Zsigmond korában. *Numizmatikai Közöny*, 1941, 29–33.; Uő: A középkori magyar pénztörténet okleveles forrásai. *Numizmatikai Közöny*, 1975–1976, 42–45.

⁸³ Cazacu: *Dracula*. Id. kiad. 86.

hogy a havaselveiekkel békét kössenek. Közben a két vajda egymás embereit vette üzőbe. Aldea ereje abban rejlett, hogy az ország túlnyomó részének birtokában az oszmán veszéllyel neki kellett szembenézni. A zavaros helyzet mégis egyértelmű: ő volt a frontember, ha hátba támadják, veszélyes ellenfélle válhatott volna. Figyelmeztette is a brassóiakat, hogy segítsenek, mert „veletek ellen tudok állni, de nélkületek nem”. Rozgonyi István temesi Istvánnak pedig pontosan beszámolt arról, hogy 74 ezres sereggel készül a támadásra, de fele sem jó katona, hanem gyermek és nő. Kesperűen számolt be arról, hogy félelmében járt a szultánnál, bojárók gyermekeit hagyta hátra túszként, és bár hűséget esküdt, mégis a törökök feldúlták az országát. „Ha ez a hadsereg Erdélyre támad, vele leszek, de nem jövök vele, hanem Albut küldöm vele, Isten engem úgy segéljen, hitemre mondom. Ha megérkezik a ti seregetek, abban az órában én a sereggemmel elvonulok. Gyakran becsaptak engem a törökök, most én is azt cselekszem velük, Istenemre, írmagjuk se maradjon.”⁸⁴ Ha megsemmisítő győzelemre nem volt esély, de zavarkeltésre már annál inkább, mert Zsigmondnak is megvolt a maga oszmán trónkövetelője: Davud Cselebi. Sürgette is ennek leküldését Aldea. És kérte a brassóiak segítségét is, azzal biztatva őket, hogy közben a király parancsára moldvai csapatok is érkeztek. Nagyszeben városához intézett levelében, mely az egyensúly-politikára kényszerítő helyzet valóságos lát-lelete, írja:

„János Sándor egész Havaselve országának vajdája és ura. Uraságom írja az összes nagyszebeninek, nagynak és kicsinek, mint testvéreimnek, jó egészséget. Mivel tudjátok, hogy uram, a király miként küldött engem oláh földre (НА ВЛАШКИЦ ЗЕМЛЪ) az én atyai birtokomba, és kiket bízott meg azzal, hogy a szükségben segítségemre legyenek. De senki közülük nem volt tekintettel az én szükségemre, csak a brassóiak, akik Isten sugallatára, jó emberek lévén, szót fogadtak a király úrnak, és fejenként jöttek hozzám és mellém álltak a szükségben. Hiszen ha elvész ez az ország, ők is elvésznek, és az én uram, a király országának sem lesz nyugta. Amiért ellenálltam a pogányságnak, ti olyan rosszakat mondatok rólam, hogy elpártoltam a király úrtól és átálltam a törökökhöz. Mi azonban a király úrnak és a szent koronának szolgálunk, és adja az Isten, hogy a király úr közel jöjjön, mi pedig elébe járulhassunk, és aki hazudik annak a feleségét és anyját b... meg a kutya (ДА МЪ ЕВЕ ПЪС ЖЕНЪ И МАТЕРЕ МЪ). Én, ha a törökökhöz mentem, szükségem miatt tettem azt, békét szereztem az országnak, annak, ami abból megmaradt és nektek mind, és kiszabadítottam háromezer rabot, bár ti azt mondjátok, hogy én a törökökkel akarom felpredálni uram, a király országát. Ne adja Isten, hogy raboljak, hanem szolgálni fogok uramnak, a

⁸⁴ Pascu–Cihodaru (ed.): *Documenta Romaniae Historica*. D. I. Id. kiad. 292.

királynak és valamennyi kereszténynek, miként megfogadtam. Isten derítsen jó kedvre titeket.”⁸⁵

Jó kedvre nem volt ok, Vládnak viszont kedve kerekedett a diverzióra. Ő arról írt a brassóiaknak, hogy Aldea a törökökhöz ment, hogy aztán „török hadat hozzon rátok és felprédáljon titeket, ahogy korábban is felprédált”. Ezért fegyvereket kért tőlük, megfogadva, hogy kiűzi az országból. Nem sikerült. 1432-ben a havaselveiek első ízben csatlakoztak az Erdélybe törő oszmán sereghhez. Az oszmánok feldúlták Brassó és Nagyszeben környékét, és szokásos módon, láncra fűzött rabokkal távoztak,⁸⁶ Moldvában viszont kudarcot vallottak. A szörényi bánságban már több sikerrel jártak, még Nándorfehérvárat is fenyegették.⁸⁷ Végül – valahol ismeretlen helyen – az oszmán főseregre a magyarok kemény csapást mértek, a 70 ezres sereg több mint fele odaveszett.⁸⁸ Ezek után négy nyugodt év következett. Aldea nyilván fizetett a szultánnak, de 1436-ban büszkén írhatta a brassóiaknak, hogy Zsigmond király őt nem úgy tartja, mint Dánt, hanem „lelki gyermekének tartja”, és ezek után megfenyegette a várost, urához, a királyhoz fordul, ha ellenségeit továbbra is befogadják.⁸⁹ Úgy tudjuk, természetes halállal távozott, ami ezentúl már egyre ritkábban fordult elő. Végre Ördög Vlád a vajdai cím mellé megszerezte az országot is. Első útja pedig Drinápolyba vezetett, hogy a szultán beiktassa a tisztségébe, ráadja a fejedelmi hatalmat jelképező kaftánt, ő pedig megfogadja az évi adó fizetését.⁹⁰

Ördög Vlád szintén méltó folytatója lehetett volna apjának, Mircsának. A nyugati kortársak kiváló katonának tartották. Zsigmond udvarában ismerhette meg a nyugati világot. A király magával vitte külföldre, és a Sárkányrend (*Societas Draconistarum*) tagjává avatta. Ez a rend az uralkodó és az ország urainak véd- és dacszövetsége, anakronisztikusan fogalmazva: állampárt, amelyet összetartott a közös eszmény, és pedig a kereszténység védelme. A rend jelképe a kereszt és „ugyanezen legszentebb kereszt ősi ellenségének” a megtestesítője: a sárkány. A rend 24 tagú elitje mindkét jelképet viselte ruháján, a többiek csak a sárkányt. Elképzelhető, hogy innen kapta Vlád az Ördög ragadványnevet, míg egyesek szerint a kegyetlensége

⁸⁵ Pascu–Cihodaru (ed.): *Documenta Romaniae Historica*. D. I. Id. kiad. 295–296.

⁸⁶ Bárány Attila – H. Szabó János – Veszprémy László: *A késő középkor hadtörténete (1387–1490)*. *Magyarország hadtörténete*. I. Főszerk. Hermann Róbert. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2017, 246.

⁸⁷ Iorga: *Istoria românilor*. IV. Id. kiad. 11.

⁸⁸ Wertner Mór: *Magyar hadjáratok a XV-ik század első felében*. *Hadtörténelmi Közlemények*, 1911, 447.

⁸⁹ Pascu–Cihodaru (ed.): *Documenta Romaniae Historica*. D. I. Id. kiad. 321–322.

⁹⁰ Gemil: i. m. 37.

miatt. De lehetett más egy olyan világban? Kevésbé költői kérdés az, hogy mennyire felelhetett meg a rend alapító okmányába foglalt kitételnek: „magunk között kölcsönös viszonzatszolgálattal igaz és valóságos testvériséget fogunk tartani, a hogyan és amennyire Isten szerint becsülettel megengedetten tehetjük”⁹¹ 1437-ben bizonyított, amikor Zsigmond újra felelevenítette keresztes háborút célzó tervét. A magyar főserég a szerbiai fronton támadt, Havaselvén pedig Ördög Vlád állt helyt.⁹² A sikernek híre ment egész Európában, de még azon esztendő végén Zsigmond elhalálozott, és ezért a keresztény fellépés folytatása elmaradt. A már régóta készülő oszmán támadás viszont nem maradt el. A havaselvi vajda nem tehetett mást, mint a szultán hadba szólító parancsára azzal felelt, hogy „kész vagyok lovát, kutyáját vezetni”.⁹³ 1438-ban vezette is Erdélyben az oszmán hadakat, amelyek minden eddigig felülmúló módon pusztítottak. Igaz, Vlád igyekezett a kártevést mérsékelni. Például a szászsebesieket rábeszélte, hogy ne álljanak ellen, és azokat, akik megadták magukat, nem ölték meg, hanem bántalmazás nélkül vagyonukkal együtt Törökországba és Havaselvére indították útnak, aztán szinte mind hazajöhettek. Viszont azok, akik ellenálltak, megkeserülték, ha életben maradtak. Mindezt egy bizonyos György írta meg, akit éppen Szászsebesről hurcoltak el rabszolgának. Anyanyelvét nem tudjuk, de 1481-ben Rómában – latinul – napvilágot látott emlékirata valóságos bestseller lett, és feltárult benne mindaz, ami az oszmán világban vonzó idillnek tetszett, és az is, ami egyszerűen borzalomnak nevezhető.

Erdély nemcsak ezzel a könyvszenzációval hívta fel magára a figyelmet. 1437-ben Erdély középső részén olyan parasztfelkelés tört ki, amely a jóval korábbi angol és francia nagy parasztfelkelésekkel, valamint a kortárs cseh huszita mozgalmakkal rokonítható. Közben az erdélyi hátszegi román világból emelkedett ki Hunyadi János, aki az egész kereszténység reménységévé emelkedett. Kérdés: Miért éppen Erdély szolgált ezekkel a meglepetésekkel?

---

⁹¹ Baranyai Béla: Zsigmond király úgynevezett sárkányrendje. *Századok*, 1925–1926. 574., 578.

⁹² Ștefănescu: În apărare țării, 311.

⁹³ Thúry József: *Török történetírók. I. Bp.*, 1893.